

**ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
“ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ НАН УКРАЇНИ”**

ВАЩУК Віктор Федорович

УДК 330.2.

**МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗЕЙ
АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ НА
ЗОВНІШНЬОМУ І ВНУТРІШНЬОМУ РИНКАХ**

Спеціальність **08.07.02** – економіка сільського господарства і АПК

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2005

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі організації виробництва і зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК Білоцерківського державного аграрного університету Мінагрополітики України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
КАНДИБА Андрій Миколайович,
Українська академія аграрних наук,
начальник науково-інформаційного відділу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
КРИСАЛЬНИЙ Олександр Васильович,
Національний науковий центр
“Інститут аграрної економіки” УААН,
завідувач відділу науково-організаційного
забезпечення

кандидат економічних наук
ДІБРОВА Лариса Василівна,
Національний аграрний університет,
доцент кафедри світового сільського
господарства та зовнішньоекономічної
діяльності

Провідна установа – Миколаївський державний аграрний
університет Мінагрополітики України,
кафедра світового сільського господарства і
зовнішньоекономічної діяльності
(м. Миколаїв)

Захист відбудеться “ 22 ” грудня 2005 р. о 16 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.150.02 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) економічних наук в Державній установі “Інститут економіки та прогнозування НАН України” за адресою: 01011, м. Київ-11, вул. Панаса Мирного, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державної установи “Інститут економіки та прогнозування НАН України” за адресою: м. Київ-11, вул. Панаса Мирного, 26.

Автореферат розіслано “ 18 ” листопада 2005 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор економічних наук

Шубравська О.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЇ

Актуальність теми. У комплексі складних глобальних і локальних проблем України, що безпосередньо пов'язані зі світовою економікою, винятково важлива роль належить конкурентоспроможності агропромислового комплексу на зовнішньому й внутрішньому ринках як складових ланок єдиної експортно-імпоротної системи. Природно-економічний потенціал держави дає можливість сформувати ефективний конкурентоспроможний агропромисловий комплекс. Однак внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин свого часу були допущені зволікання у формуванні досконалого механізму конкуренто-спроможності таких галузей як сільське господарство і харчова та переробна промисловість, формалізм у визначенні цілей і завдань його реалізації.

Вищезгадані обставини призвели до того, що відносини між зовнішнім і внутрішнім ринками формуються не за принципом послідовної взаємодоповнюваності їхніх конкурентних переваг, а за варіантом протидії і в результаті послаблень таких переваг.

Швидкість розпаду конкурентоспроможних суб'єктів зовнішнього ринку значно перевищує темпи створення нових конкурентоспроможних суб'єктів. З огляду науки і практики проблема конкуренції в Україні та її АПК постає дуже гостро, залишається невирішеною. Загальновідомо, що за показником конкурентоспроможності економіки Україна посідає 58-е місце серед 59 країн, за якими веде спостереження Світовий економічний форум. Особливо незадовільний стан справ стосовно згаданого показника в АПК, що спонукає до розробки механізму формування конкурентоспроможності галузей АПК одночасно і на зовнішньому, і внутрішньому ринках з урахуванням їхньої специфіки та суперечностей.

У процесі формування законодавчої бази з питань зовнішньоекономічної діяльності не створено необхідних економічних умов для вдосконалення взаємозв'язку зовнішнього і внутрішнього ринків. Крім того, в Україні та в її АПК традиційно зосереджувалась увага на опрацюванні питань щодо досягнення короткострокової конкурентоспроможності лише по окремих товарних позиціях і, як наслідок, стосовно збуту продовольства інші країни поступово витісняють вітчизняний АПК із багатьох секторів зовнішнього ринку. Порівняно спрощений спосіб забезпечення узгодженості інтересів експортерів й імпортерів не дає всебічного уявлення про особливості формування основоположних структурних засад конкуренції такого досить складного компонента як галузь.

Недосконалі правові основи зовнішньоекономічної діяльності, неефективні методи тарифного й нетарифного регулювання експортно-імпорتنних операцій в Україні не сприяють підвищенню

конкурентоспроможності вітчизняної продукції, в тому числі і в АПК. Крім того, недоліки у взаємозв'язках зовнішнього і внутрішнього ринків, застосуванні світових цін, визначенні митної вартості товарів та ставок мита при імпорті товарів, які створюють перешкоди в ефективному використанні природно-економічного потенціалу, здійсненні антидемпінгових і антисубсидованих заходів щодо імпорتنих операцій, посилюють елементи стихійності та випадковості у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

В АПК України спостерігається дефіцит сировинних ресурсів. Часто для виробництва товарів імпортують сировину з інших країн світу, що негативно впливає на вітчизняне товарне виробництво. Звідси випливає необхідність обґрунтування доцільних граничних меж залучення сировини із зарубіжних країн з тим, щоб уникнути спотвореної й викривленої конкурентоспроможності галузей АПК на внутрішньому ринку.

Заходи з метою забезпечення зрушення у сфері конкурентоспроможності ускладнюються багатьма чинниками, серед яких слабка методологічна й методична база стосовно розбудови зовнішнього і внутрішнього ринків як взаємозалежних ланок єдиної експортно-імпортової системи.

Питання розвитку зовнішньоекономічної діяльності та конкурентоспроможності товарів та окремих галузей висвітлено в працях класиків економічної науки, а саме А.Сміта, Д.Рікардо, Е.Хекшера, Б.Оліна, Е.Чемберліна, Дж.Робінсон, М.Е.Портера, П.Ліндєрта. Окремі аспекти з цього приводу оприлюднені в публікаціях вітчизняних учених. Серед них слід відзначити І.П.Фамінського, А.Кредісова, І.Бураковського, П.Т.Саблука та інших. Надбання і зарубіжних, і вітчизняних учених з питань конкуренції заслуговують на увагу і є такими, які мають наукове і практичне значення.

Разом з тим з об'єктивних і суб'єктивних причин згаданим школам бракує конкретнішої визначеності, збагачення реальним змістом, оскільки в останні роки започаткувалися й активно розвиваються такі нові явища, як глобалізація і локалізація. І тепер значення конкурентоспроможності зовнішньоекономічної діяльності окремих галузей істотно відрізняється від попереднього періоду. На порядку денному нині стоїть питання про взаємозалежність конкурентоспроможності зовнішньоекономічної діяльності на рівні окремих галузей АПК як автономних сьогодні систем щодо зовнішнього і внутрішнього ринків. Такий аспект проблеми у виконаних раніше дослідженнях практично не досліджувався.

Все, про що йшлося вище, свідчить про надзвичайну актуальність теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація пов'язана з науково-дослідною роботою, що виконувалася у 2003 р. згідно з координаційним планом найважливіших наукових досліджень Мінагрополітики України в Національному аграрному університеті (кафедра державного управління) на тему "Державне регулювання розвитку виробництва

конкуреноспроможної продукції АПК в умовах інтеграції України в світове господарство" (№ держреєстрації 0102U006232 (довідка № 1288 від 05.07.2004 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування методичних засад розв'язання проблеми підвищення конкуреноспроможності галузей АПК на зовнішньому і внутрішньому ринках як єдиної експортно-імпоротної системи, а також формування ефективного та сприятливого торговельного режиму.

Відповідно до мети ставилися і вирішувалися такі завдання:

- розвинути теоретичні і практичні аспекти щодо дослідження питань конкуреноспроможності галузей АПК на зовнішньому і внутрішньому ринках з виділенням головних факторів, що визначають динаміку розвитку основних показників зовнішньоекономічної діяльності у сучасних умовах;

- обґрунтувати стратегічні напрями практичної діяльності з метою запобігання неефективного використання ресурсів і нееквівалентного їх обміну, а також для підвищення конкуреноспроможності галузей АПК;

- визначити особливості впливу кількості сегментів зовнішнього ринку у сільському господарстві на адаптацію експортного потенціалу до потреб світового ринку і сформулювати напрями щодо удосконалення структури експорту макрогруп продовольчих товарів;

- методологічно обґрунтувати і окреслити практичне застосування економічних чинників, які найбільшою мірою визначають зростання рівня конкуреноспроможності харчової та переробної промисловості як окремої галузі на зовнішньому ринку;

- розробити і реалізувати концептуальні засади формування механізму досконалої конкуренції харчової та переробної промисловості на внутрішньому ринку в частині відображення взаємозв'язку між обсягами імпортованої сировини і шляхами відродження національної сировинної бази;

- дослідити та оцінити умови конкуренції зарубіжної сільськогосподарської техніки на внутрішньому ринку, виходячи із залежності між обсягами виробництва техніки й обсягами щорічних втрат урожаю.

Об'єктом дослідження є зовнішньоекономічні процеси в АПК, які розглядаються з позицій функціонування зовнішнього і внутрішнього ринків. Об'єкт дослідження охоплює експортно-імпортні операції в цілому, усі їх форми і вияви, які включають в себе різнопланові властивості процесів з огляду часу та руху.

Предметом дослідження є методологічні засади побудови механізму формування конкуреноспроможності галузей АПК на зовнішньому і внутрішньому ринках як єдиної експортно-імпоротної системи.

Методи дослідження. Теоретичними та методологічними засадами дослідження є діалектичний метод пізнання таких процесів як: формування конкуреноспроможності галузей АПК на зовнішньому і внутрішньому ринках

як єдиної експортно-імпоротної системи; проявлення абсолютних і порівняльних переваг, багатofакторних умов торгівлі, досконалої і недосконалої конкуренції, трансформації митно-тарифного регулювання; застосування демпінгових і субсидованих чинників, антидемпінгових заходів та важелів обмеження монополізму.

Методологія наукового вирішення проблеми ґрунтується на комплексному використанні сукупності методів: монографічного – при опрацюванні засад зовнішньоекономічного середовища з огляду конкуренції, підвищення конкурентоспроможності продукції галузей АПК на зовнішньому і внутрішньому ринках; історичного – при вивченні тенденцій формування прогресивних наукових ідей та думок з питань конкурентної боротьби; абстрактно-логічного – при виділенні найсуттєвіших характеристик конкурентоспроможності галузей АПК за умови лібералізації торгівлі; кількісного та якісного аналізу – при пізнанні основних засад формування пріоритетів щодо підвищення конкуренції та розвитку експортно-імпорتنних операцій; статистичних групувань – при оцінці співвідношення між експортом й імпортом товарів та структури зовнішньоторговельного обігу; розрахунково-конструктивного – при оцінці конкурентних переваг продовольчих продуктів, які виробляються для внутрішнього ринку із залученням імпоротної сировини.

Джерела інформації – закони України, нормативно-правові акти державних органів управління, статистичні матеріали Державного комітету статистики України із зовнішньоекономічної діяльності, дані звітів Міністерства аграрної політики України та матеріали міжнародної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробленні теоретичних і практичних положень, спрямованих на удосконалення механізму формування конкурентоспроможності галузей АПК на зовнішньому і внутрішньому ринках. Наукова новизна результатів дослідження, які відповідно до мети виносяться на захист, полягає в такому:

вперше:

- визначено концептуальні засади динамічного підвищення рівня конкурентоспроможності сільського господарства під впливом збільшення кількості сегментів ринку та з урахуванням структурно-ранжувальних пріоритетів номенклатури макрогруп продовольчих продуктів;
- сформульовано принципи зростання конкурентоспроможності харчової та переробної промисловості на зовнішньому ринку, які враховують частку обсягів експорту продовольчих продуктів до країн, де має місце сприятливий митно-тарифний режим, а товарна структура зовнішньоеко-номічної діяльності внутрішнього краще відповідає зовнішньому середовищу;
- розроблено методичні підходи до визначення напрямів залучення раціональних обсягів імпоротної сировини з тим, щоб запобігти банкрутству

підприємств харчової та переробної промисловості при випуску макрогруп продовольчих продуктів і забезпечити конкурентоспроможність її продукції на внутрішньому ринку;

удосконалено:

- методичні засади формування мінімальної митної вартості макрогруп продовольчих продуктів і механізм недискримінаційної конкуренції на українському ринку за умови відродження виробництва власної сільськогосподарської сировини, а також інструментарій визначення залежності між обсягами виробництва вітчизняної та імпортової зернозбиральної техніки.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані у дисертаційній роботі науково-прикладні положення використані Мінагрополітики України при опрацюванні проектів Законів України, Указів Президента України, а також матеріалів щодо підвищення рівня конкурентоспроможності експортно-імпортних операцій АПК (лист № 23-2/48 від 23.01.2004 р.).

Окремі положення дисертації використовуються в навчальному процесі Білоцерківського державного аграрного університету (лист 17-34/615 від 17.12.2003 р.).

Особистий внесок здобувача. Всі результати, які започатковано і представлено в дисертаційній роботі, одержані здобувачем особисто. При виконанні дисертаційного дослідження не використані ідеї, положення, думки або інші надбання, які можуть належати співавторам або іншим авторам.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження за темою дисертації доповідались і одержали схвалення на міжнародній науково-практичній конференції "Актуальні аспекти формування національного продовольчого ринку України" (м. Полтава, 2003 р.) (довідка № 45-54/14 від 05.06.2003 р.); другій міжнародній науково-практичній конференції "Ринкові відносини в АПК: здобутки, перспективи" (м. Одеса, 2003 р.) (довідка № 34-86 від 17.05.2004 р.); науково-практичній конференції "Сучасні проблеми і перспективи соціально-економічного розвитку регіонів України" (м. Луганськ, 2003 р.) (довідка № 06/362 від 06.10.2003 р.); науково-практичній конференції "Динаміка наукових досліджень у контексті створення єдиного економічного простору країн СНД–2003" (м. Біла Церква, 2003 р.) (довідка № 01-13 від 29.01.2004 р.).

Публікації. За темою дисертаційної роботи в наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України, опубліковано 6 одноосібних наукових праць загальним обсягом 2,9 друкованого аркуша.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів та висновків, викладена на 192 сторінках, включає 21 таблицю і 9

рисунків (з них 5 таблиць і 5 рисунків займають 7 окремих повних сторінок), список використаних джерел із 146 найменувань на 11 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі – *"Теорія і методологія конкуренції в зовнішньоекономічному середовищі"* акцентується увага на тому, що АПК та його галузі поступово набувають експортоорієнтованих ознак, зростає ступінь переробки сільськогосподарської сировини. Але стосовно АПК темпи підвищення конкурентоспроможності галузей відстають від потреб розвитку експортного потенціалу. Повільно ще впроваджуються важелі захисту інтересів вітчизняних товаровиробників, які дозволені нормами і правилами Світової організації торгівлі, на внутрішньому ринку.

Зважаючи на недостатню наукову розробку питань, яким притаманні ознаки дискусійності, а також на ті проблеми, які виникли на етапі постановки завдань і впливли з результатів попередніх розробок, визначені окремі актуальні напрямки дослідження, які в об'єднаному варіанті уявляють удосконалення механізму конкурентоспроможності галузей АПК на зовнішньому і внутрішньому ринках.

Виходячи з аналізу літературних даних, зосереджена увага на тому, щоб такий багатовекторний феномен як конкурентна боротьба в зовнішньоекономічній діяльності різнобічно збагачувався теоретичними і практичними знаннями. Такі знання є змістовними науковими надбаннями, оригінальними і творчими напрацюваннями, але поруч з цим не може бути однозначно сприйнято велике коло наукових поглядів, оскільки вони висвітлюють дану проблему занадто спрощено, поверхово, без конче необхідного глибокого обґрунтування та переконання.

Аналізуючи широке коло наукових розробок з точки зору інтересів України та її АПК у світовому просторі, стало виправданим, щоб найістотніші або "базові" наукові погляди осучаснити з тим, щоб конкуренція на внутрішньому ринку: спонукала товаровиробників до активного пошуку збуту товарів на зовнішньому ринку, сприяла формуванню політики конкурентних переваг економіки АПК на міжнародній арені; стимулювала розвиток зовнішньоторговельних організаційних структур, орієнтувала вітчизняні підприємства на постійне підвищення рівня конкурентоспроможності з урахуванням попереднього періоду.

Нині принципове значення має те, щоб наукові погляди правомірно розглядати з точки зору альтернативності і можливостей одночасного застосування. При визначенні переваг тих чи інших наукових поглядів необхідно виходити з такого принципу, при якому недоліки одних наукових здобутків можна було б компенсувати перевагами інших і навпаки.

Рухаючись від окремих фактів до їх узагальнення, з'ясовано, що конкуренція віддзеркалює сукупність принципів і правил, які надають можливість окреслити змагальність як самостійну ознаку у просторі і часі на

відповідному етапі розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Конкуренція обумовлюється – об'єктивною взаємодією суперництва між пропозиціями перемінної кількості суб'єктів-експортерів і попитом перемінної кількості суб'єктів-імпортерів і навпаки. Залежно від цієї умови стало очевидним, що кількість суб'єктів ринку буде завжди знаходитись в зворотній пропорції до їх сили, тобто до їх впливу на зовнішньоекономічні події та процеси.

Завдяки синтезу існуючих теорій у світовій економіці та їх зіставленню між собою стало правомірно вважати, що конкурентоспроможність уявляє собою багатоаспектну і багатогранну позицію країни, галузі, на зовнішньому або внутрішньому ринках, яка формується під впливом економічних, соціальних, науково-технічних та інших факторів.

Механізм конкуренції характеризується комбінованою низкою взаємопов'язаних в певній ланцюговій послідовності економічних важелів, кожний із яких здатний на вході акумулювати кількісно-якісні параметри процесів і явищ і відповідно трансформації в імпульсному режимі спрямовувати їх в поле впливу послідуєчого економічного важеля.

Щоб з'ясувати наскільки у рамках потреб конкурентоспроможності зовнішньоекономічної діяльності в ринковому середовищі суб'єктивно тісно пов'язане з об'єктивним і як такі складові органічно пов'язані і доповнюють одне одного, і була окреслена змістовна сутність загальної методики дослідження. При цьому реалізувались засади так, щоб методика базувалась на єдиних принципах формування і була спрямована в координати адекватності теоретичних положень методології як загальнотеоретичного засобу активізації пізнавальної діяльності та інструменту вирішення такого питання як розбудова механізму підвищення конкурентоспроможності галузей АПК.

Тіснота зв'язку зовнішньоекономічної реальності з прогресивними методологічними і методичними засадами виступала в ролі основного аргументу стосовно обґрунтованості та достовірності нових наукових здобутків, наукових положень, висновків і рекомендацій.

Визначальна роль у розбудові загальної методики полягала в тому, щоб надати можливість уникнути суб'єктивної оцінки стосовно конкурентоспроможності галузей АПК і конкурентні переваги на зовнішньому ринку – уточнити з огляду можливих втрат на внутрішньому ринку і навпаки.

З позицій одержання нових наукових знань провідним орієнтиром згаданої методики було представлення кількісних вимірників у нерозривному зв'язку з їх якісною стороною.

Визначальною особливістю загальної методики дослідження стало те, що при її побудові не проігноровано ніяким чином використання системного підходу при розв'язанні економічних питань і разом з тим широко використані інші прогресивні підходи, завдяки яким виявилася можливість упорядкувати інформаційну структуру.

В загальній методиці дослідження враховані особливості сучасного стану економічної інтеграції України в Європейський Союз і приєднання до ГАТТ/СОТ. Така методика базується на нормативній базі законодавчих актів України і слугує основою для підвищення конкурентоспроможності галузей АПК.

Багатовимірність зовнішньоторговельних операцій обумовила застосування адекватних і сучасних методів їх пізнання, а саме загальнонаукових, спеціальних і статистичних.

Своєрідність загальної методики дослідження полягає в тому, що в ній розкрита суть найважливіших зовнішньоекономічних характеристик, а саме: "показники конкурентоспроможності", "конкурентоспроможні параметри", "оцінка якості товару", "конкурентоспроможність товару", конкурентоспроможність галузі", "конкурентоспроможність національної економіки", "конкурентоспроможність цінова і структурна".

У другому розділі – **"Механізм підвищення конкурентоспроможності продукції галузей АПК на зовнішньому ринку"** викладена характеристика й аналіз оцінки аграрної політики за єдиним критерієм – підвищення конкурентоспроможності зовнішньоекономічної діяльності галузі. Робиться застереження про те, щоб не гнатися за повним асортиментом експортної продукції, робити ставку лише на ті галузі, які вже мають конкурентні переваги, для чого в Україні та її АПК є надлишок засобів виробництва та сировинних ресурсів.

Акцентовано увагу на тому, що в Україні та її АПК швидкість розпаду неконкурентоспроможних суб'єктів на зовнішньому ринку значно перевершує темпи створення нових конкурентоспроможних суб'єктів. Такий стан зобов'язує вдосконалювати оцінку конкурентоспроможності галузей.

На нинішньому етапі розвитку зовнішньоекономічної діяльності важливо забезпечувати конкурентоспроможність галузей і недостатньо лише окремих товарів, оскільки в середині галузі спостерігається широкий діапазон маневреності стосовно окремих товарів і засобів виробництва. Тобто зменшується ризик втрат конкурентоспроможності і галузі, і окремих товарів.

Помічено, що під впливом міжнародних інтеграційних процесів інтерес у питаннях конкурентоспроможності переміщується від окремого товару до підприємства, галузі в цілому. Адже в сучасних умовах галузь, яка експортує свої товари, не може довгий час зберігати сталі позиції, базуючись у своїй стратегії лише на показники конкурентоспроможності окремих товарів, тобто всебічно не враховувати затрати по всьому ланцюгу створення і реалізації товарів.

Враховано, що Україна та її АПК порівняно з іншими країнами значно поступаються по таких показниках як середньомісячний грошовий дохід на душу населення, прожитковий мінімум, межа малозабезпеченості, які не

узгоджуються з інтернаціональною вартістю. За таких умов ціна виробника може бути невисокою, а різниця між "експортною ціною", "споживчою" і "ціною виробника на внутрішнього ринку" завищеною, тобто викривленою. Звідси беззбитковість, задовільнена рентабельність виробництва, порівняно великі прибутки на одиницю експортованої продукції не завжди вказують на високий рівень конкурентоспроможності.

Доведено, що з розглянутого приводу вимагаються досконаліші підходи до розв'язання порушеної проблеми. Принциповим тут є те, щоб конкурентоспроможність бачити крізь призму "споживча вартість / світова ціна".

Щоб для сільського господарства забезпечити конкурентні переваги на зовнішньому ринку, необхідно мати можливість на методичному рівні визначати оцінку рівня конкурентоспроможності найважливіших економічних компонентів галузі. При цьому ставилось завдання, щоб така оцінка була реальною, і мала універсальний показник.

Доведено, що вирішальним факторним чинником з огляду оцінки конкурентоспроможності може стати така ознака як позиціонування або сегментація на зовнішньому ринку, тобто доцільно мати справу з кількістю зовнішніх сегментів-ринків, на які експортуються товари галузей АПК. Чим більше таких сегментів-ринків, тим краще сільське господарство долає конкурентні бар'єри в країнах світу і навпаки.

Виходячи із загальнотеоретичних принципів математики з коефіцієнтів розподілу сегментів-ринків формувалися матричні моделі, які використувувалися для оцінки рівня конкурентоспроможності галузей АПК.

На основі виконаних розрахунків з'ясовано, наприклад, що по:

такій макрогрупі продовольчих продуктів як "Живі тварини; продукти тваринного походження" за оцінкою рівнів конкурентоспроможності продовольчі продукти розподіляються або ранжуються за варіантом: молоко та молочні продукти > живі тварини > м'ясо та харчові субпродукти > риба та ракоподібні;

такій макрогрупі продовольчих продуктів як "Продукти рослинного походження" за оцінкою рівнів конкурентоспроможності розподіляються або ранжуються за варіантом: їстівні плоди та горіхи > зернові культури > овочі, коренеплоди > насіння і плоди олійних культур > продукція борошномельного виробництва.

Здобуті уявлення стосовно сутності взаємозв'язку між факторними і результативними ознаками мають важливе значення для формування перспективної структури експорту галузей АПК.

Важливою особливістю харчової та переробної промисловості є те, що вона в останні роки зіткнулась з проблемами, які породжуються періодичним спадом попиту на її товари на зовнішньому ринку. За таких обставин акцент переноситься на підвищення конкурентоспроможності галузі та розширення її

присутності на зовнішньому ринку. В розв'язанні такого питання не остання роль відводиться такому аспекту як удосконалення методології визначення оцінки рівня конкурентоспроможності галузі на зовнішньому ринку.

Показано, що при оцінці рівня конкурентоспроможності харчової та переробної промисловості доцільно застосовувати такі методи як "порівняння з огляду різних варіантів формування конкурентоспроможності", "розрахунок значень факторних чинників" і "цінових переваг".

Техніку розрахунку значень факторних чинників правомірно здійснювати на підвалинах таких показників як А-частка вагомих зовнішніх сегментів-ринків у загальній їх кількості (0,73%); Б-частка найменшого обсягу експорту в найбільшому його значенні (30%); В-частка обсягу експорту товарів в країні, в яких пом'якшено митно-тарифний режим (85%).

Завдяки побудові прямої і оберненої форм матриць, а також обрахування значень власного і нормованого векторів надається можливість установити той факторний чинник, який найбільшою мірою визначає конкурентоспроможність харчової та переробної промисловості на зовнішньому ринку.

Виявлена закономірність про те, що за нинішніх умов абсолютне скорочення обсягів експорту товарів в харчовій та переробній промисловості (стосовно 1995 р.) здійснюється за рахунок зниження експортних цін на 21% і за рахунок скорочення обсягу експорту товарів на 79 відсотків.

У третьому розділі – ***"Механізм підвищення конкурентоспроможності продукції галузей АПК на внутрішньому ринку і шляхи його удосконалення"*** зосереджується увага на опрацюванні напрямків підвищення конкурентоспроможності продукції галузей на українському ринку.

Аналіз однозначно підвів до висновку, що оцінка рівня конкурентоспроможності вітчизняних підприємств харчової та переробної промисловості на внутрішньому ринку, наприклад, по такій позиції як пиво здійснюється у відповідності з вимогами традиційних методик, тобто тих які були розроблені вченими в попередній період і передбачали реалізацію товарів, вироблених з використанням переважно вітчизняної сировини. Виявилось, що результати таких оцінок, зараз, як правило, некоректні, оскільки в даний час умови виробництва пива суттєво різняться від попередніх років.

Для того, щоб щорічно виробляти в Україні 160 млн декалітрів пива необхідно використовувати хмелю – 6,0 тис. т та солоду – 661 тис. т (925 тис. тонн зерна ячменю). На внутрішньому ринку пропозиція вітчизняної сировини не відповідає попиту на неї, посилюється розбіжність між цінами на сировину на зовнішньому і внутрішньому ринках.

Хміль і хмелепродукти в Україну імпортуються на суму майже 3,0 млн дол. США. Вітчизняний хміль майже не використовується у пивоварному виробництві, оскільки на нього спостерігається гострий дефіцит. В останні роки

виробництво солоду в державі зменшилось до 70 тис. т. Українські пивовари змушені покладати свої надії на імпорт згаданої сировини з-за кордону.

Обставини спонукають до того, щоб врахувати те, що за останні 10 років при виробництві пива рентабельність знизилась з 40 до 20%. Таке зниження обумовлено зростанням обсягів імпорту хмелю на 60 і солоду на 40 відсотків.

Якщо для випуску товарів залучається імпортна сировина і вони реалізуються на внутрішньому ринку, то оцінка рівня конкурентоспроможності галузі має здійснюватися за варіантом "вартість товару / задовільнена конкретна потреба з урахуванням зниження або зростання рентабельності виробництва", а не за формулою "вартість товару / задовільнена конкретна потреба".

Щорічне споживання кави на душу населення в Україні складає від 400 до 700 грамів, тоді як, наприклад, у Франції – 12 кг. Рівень споживання кави зростає на 6-8% щорічно. В середньому за рік в Україну імпортується кави (смаженої і несмаженої), какао-бобів цілих, какао-бобів знежирених та какао-порошку – 44,8 тис. тонн на суму 72 млн дол. США.

Імпорт розчинної кави в Україну характеризується 1999 р. – обсяг імпорту 3,31 тис. тонн, вартість 4,42 млн дол. США; 2000 р. – 0,10 і 1,13; 2001 р. – 2,9 і 3,18; 2002 р. – обсяг імпорту 8,6 тис. тонн, вартість імпорту – 23,6 млн дол. США. Найкрупніші країни-імпортери розчинної кави: Бразилія – 50%, Німеччина – 12, Англія – 6 і Польща – 5%.

Зростання за останні роки обсягів імпорту розчинної кави призвело до падіння частки вітчизняних підприємств на внутрішньому ринку розчинної кави. В 2000 р. українські виробники контролювали 60% згаданого ринку, в 2001 р. – 31%, а в 2002 р. лише 23%. Протягом указанного періоду темпи зростання обсягів імпорту розчинної кави, яка завозилась переважно із Бразилії, Німеччини, Англії і Польщі досягли 250%. Сприяли зростанню обсягів імпорту розчинної кави застосування зарубіжними постачальниками демпінгових цін на каву та штучне зниження митної вартості товару.

Важливо підкреслити, що за своєю суттю загальний український ринок розчинної кави розмежовується на два самостійних ринка, а саме: перший — ринок, на якому продається розчинна кава, яка вироблена на вітчизняних підприємствах із імпоротної сировини; другий, на якому продається розчинна кава, яка безпосередньо ввезена, тобто імпортована.

Щоб можна було оперативної визначати мінімальну митну вартість розчинної кави доцільно використовувати таку залежність:

$$\bar{Y} = 613,5 + 0,0939x,$$

де y – мінімальна митна вартість (в дол. США), x – вартість однієї тонни розчинної кави на українському ринку, яка визначена за цінами роздрібною торгівлі.

Щорічно для потреб вітчизняної тютюнової промисловості в середньому ззовні ввозиться 40 тис. т тютюнової сировини на суму 109 млн дол. США по ціні 2715 дол. США за тонну. За певних умов в Україні можна вирощувати і виробляти 27 тис. тонн тютюнової сировини на суму 19,9 млн дол. США по ціні 738 дол. США за тонну (в 2002 р. вироблено 4,1 тис. тонн).

При нинішніх умовах для відродження виробництва власної тютюнової сировинної бази доцільно застосовувати так звані програмно-відновлювальні ціни (закупівельні на період 3-5 років) – Цп.в. (в дол. США за тонну). Такі ціни мають визначатися за формулою:

$$\text{Цп.в.} = \text{Цб.р.} \cdot \frac{\text{Втв.п.р.}}{\text{Втв.б.р.}},$$

де Цб.р. – мінімальна ціна власної тютюнової сировини, рівень якої здатний забезпечити розширене відтворення тютюництва; Втв.п.р. – обсяг виробництва тютюнових виробів на поточний рік, млрд. штук цигарок; Втв.б.р. – обсяг виробництва тютюнових виробів в базовому році, млрд штук цигарок.

Розглянуті вище наукові здобутки повинні бути пріоритетними в аспекті побудови механізму недискримінаційної конкуренції на українському ринку як в плані кави, так і в рамках тютюнової сировини.

Незважаючи на спроби українських виробників самостійно забезпечити вітчизняні господарства зернозбиральною технікою, переважна більшість зернозбиральних комбайнів, як і раніше, поставляється ззовні.

В Україні сформована і застосовується невиважена митно-тарифна політика в плані справляння ставок мита при ввезенні зернозбиральної техніки внаслідок чого надходження імпортних високопродуктивних зернозбиральних комбайнів виробництва західних країн на внутрішній ринок держави практично призупинено і як результат вартість втрат на збиранні урожаю (5-7 млн т зерна) багаторазово перевищує надходження до державного бюджету по лінії оподаткування.

Виявилось, що при ввезенні зернозбиральних комбайнів виробництва західних країн на внутрішній ринок України у –ставка мита (у вартісному значенні, а якщо потрібно та і у відсотках) має визначатися за таким рівнянням:

$$\bar{Y}_{x_1 x_2} = 0,023x_1 - 0,0324x_2 - 0,47,$$

де x_1 – митна вартість комбайна без сплати мита (тис. дол. США), x_2 – частка ставки мита, яка відшкодовується за рахунок коштів, які виручаються від реалізації урожаю, обсяг якого в даний час втрачається (тис. дол. США).

Механізми підвищення конкурентоспроможності продукції галузей АПК на внутрішньому ринку в даний час набув глобального характеру і виступає як один з найважливіших чинників розвитку зовнішньоекономічної діяльності, а також створення умов для приєднання України і її АПК до ГАТТ/СОТ.

Тут важливо запобігти тому, щоб не допустити: загострення проблем щодо неконкурентних окремих галузей АПК; зростання рівня безробіття; зменшення фінансової підтримки підприємств з боку держави; обмеження іноземних інвестицій; спаду обсягів власного виробництва; ускладнень з обслуговування зовнішнього боргу та скорочення обсягів експорту товарів.

ВИСНОВКИ

1. З'ясовано, що історично-еволюційна спадщина багата широким колом наукових поглядів щодо конкурентної боротьби на зовнішньому і внутрішньому ринках. Серед них стосовно змісту зустрічаються конструктивні і плідні, але, на жаль, не обходиться і без таких які містять у собі елементи протиріччя, ознаки спрощення і недосконалості.

З огляду сучасного стану формування конкурентоспроможності галузей АПК в умовах активного розвитку глобалізації і локалізації світової економіки вирізняються стрижневі або так звані "базові наукові здобутки", серед яких вагоме місце посідають праці Е.Хекшера, Т.Степанова, Е.Чемберліна, Дж.Робінсон, І.Фамінського та І.Бураковського.

Оскільки наукові здобутки згаданих вчених переважно звільнені від віджилих і застарілих методологічних та методичних положень, то на них і правомірно в першу чергу спиратися при дослідженні конкуренто-спроможності галузей АПК на зовнішньому і внутрішньому ринках.

2. Виявлено, що в економічній літературі, яка вже видана в Україні і в зарубіжних країнах, ще не приділяється належної уваги досконалім інтерпретації сутності такого ключового поняття як конкурентоспроможність галузі, а також визначенню його місця і ролі у плані методологічного забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності щодо конкурентоспроможності галузі. Тут значущим домінантом є комплексне виокремлення змагальності у просторі і часі з метою формування ефективних експортно-імпортних операцій на зовнішньому і внутрішньому ринках.

3. Установлено, що при формуванні загальної методики дослідження важливо використати національні методичні надбання і рекомендації світової економічної науки, які мають бути адаптованими до української економіки. Підвалинами загальної методики дослідження мають бути вимоги економічної інтеграції України з Європейським Союзом та дотримання норм і правил ГАТТ/СОТ. Щодо методів дослідження, то в даному випадку правомірно привернути увагу до загальнонаукових і спеціальних методів, а також до сучасних методів статистики.

4. Визначено, що в останній час найважливішими критеріями, (стратегічними напрямками практичної діяльності), застосування яких сприяє

динамічному підвищенню конкурентоспроможності галузей АПК на зовнішньому і внутрішньому ринках, запобігає неефективному використанню ресурсів і нееквівалентному їх обміну, є переорієнтація на ринки з вигідними економічними умовами та вимогливим попитом на товари, а також збереження традиційних і перспективних ринків збуту товарів.

Індикатори у своїй кількості та якісній сутності дозволяють: оцінити тенденції і напрямки змін щодо критеріїв (стратегічних напрямків) і таким чином сприяють окресленню шляхів узгодження інтересів суб'єктів зовнішнього і внутрішнього ринків.

5. Вияснено, що при експортних операціях під впливом такої ознаки як кількість сегментів зовнішнього ринку у сільському господарстві як галузі з огляду конкурентних переваг вирізняються такі пріоритети або структурно-ранжувальна послідовність, а саме: по макрогрупах продовольчих продуктів тваринного походження; молоко та молочні продукти > живі тварини > м'ясо та харчові субпродукти > риба та ракоподібні; по макрогрупах продовольчих продуктів рослинного походження: їстівні плоди та горіхи, цитрусові > зернові культури > овочі, коренеплоди > насіння і плоди олійних культур, що сприяє удосконаленню адаптації експортного потенціалу АПК до потреб зарубіжних країн.

6. Виявлено, що на зовнішньому ринку найбільшою мірою рівень конкурентоспроможності харчової та переробної промисловості як галузі визначає такий економічний чинник як обсяг експорту товарів в країни, в яких пом'якшено митно-тарифний режим, (45%, 100%) проти частки вагомих зовнішніх сегментів-ринків у загальній їх кількості (40%) і частки найменшого обсягу експорту в найбільшому його значенні (15%), що орієнтує здійснення експортних операцій згаданої галузі переважно в режимі міждержавних договорів.

7. Став очевидним зворотній динамічний зв'язок між зростанням обсягів імпортової сировини, яка залучається для випуску вітчизняної продовольчої продукції (пива), і рентабельністю галузі, що в перспективі може обумовити банкрутство підприємств харчової та переробної промисловості, оскільки не кращим чином реалізується закон співвідношення факторів виробництва і гальмується можливість переходу від дискримінаційної до досконалої конкуренції на внутрішньому ринку.

8. Доведено, що зростання за останні роки обсягів імпортової розчинної кави, що зумовлено переважно штучним зниженням митної вартості такого товару, призвело до падіння частки вітчизняних підприємств на внутрішньому ринку розчинної кави з 60% – в 2000 р. до 23% – в 2002 р., а тому, щоб створити

і підтримувати сприятливе конкурентне середовище і для вітчизняних, і для зарубіжних партнерів на українському ринку доцільно формувати мінімальну митну вартість на згаданий товар у взаємозв'язку з таким показником як ціна в роздрібній торгівлі і на зразок того як це практикується, відносно транспортних засобів згідно до постанови Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 1996 р. № 1282.

9. Установлено, що між випуском тютюнових виробів, для виробництва яких переважно використовується дорога імпортна сировина, і тенденціями відродження і розширення власного тютюнництва як підгалузі в Україні існує зворотній причинно-наслідковий зв'язок і тому, щоб зберегти ринок ароматичних та напівароматичних тютюнів і протидіяти недобросовісній конкуренції на українському ринку стосовно виробників з іноземним капіталом визнано доцільним для власної тютюнової сировини за аналогією зарубіжних країн запровадити на період 3-5 років так звані програмно-відновлювальні ціни.

10. Зафіксовано те, що при визначенні і співставленні оцінки рівня конкурентоспроможності вітчизняної й імпоротної техніки і особливо зернозбиральної техніки доцільно враховувати такі складові чинники як ціна на техніку та обсяги втрат урожаю при його збиранні, які мають слугувати підвалинами для розбудови досконалої конкуренції сільськогосподарської техніки на внутрішньому ринку.

11. До сказаного необхідно додати, що напрями удосконалення механізму формування конкурентоспроможності галузей АПК на зовнішньому і внутрішньому ринках за сучасних умов мають враховувати специфічність зовнішньоекономічної діяльності, яка складається внаслідок поширення регулювання на раніше неврегульовані або слабо врегульовані сфери торговельного обміну; створення справедливого та недискримінаційного конкурентного середовища; пріоритетного розвитку лібералізації експорту та імпорту товарів з огляду вимог Світової організації торгівлі.

Для України та її АПК при приєднанні до ГАТТ/СОТ автоматично не гарантується економічний ефект у конкурентних умовах зовнішнього і внутрішнього ринків. Тут важливо уміти поступитись менш важливими і відстояти принципово виграшні позиції.

**СПИСОК ОСНОВНИХ РОБІТ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ
ДИСЕРТАЦІЇ В НАУКОВИХ ФАХОВИХ ВИДАННЯХ, ЗАТВЕРДЖЕНИХ
ВАК УКРАЇНИ**

1. Ващук В.Ф. Методологія формування конкурентоспроможності зовнішньоекономічної діяльності на зовнішньому та внутрішньому ринках // Проблеми науки (міжгалузевий науково-технічний журнал). – 2004. – №5. – С.25-30 (0,6 д.а., до параграфів 1.1; 1.2; 1.3).

2. Ващук В.Ф. Критерії побудови функціонування конкурентоспроможності зовнішньоекономічної системи // Вісник Сумського національного аграрного університету (серія фінанси і кредит, науково-методологічний журнал). – 2003. – Випуск №2. – С.283-286 (0,3 д.а., до параграфа 2.1).

3. Ващук В.Ф. Конкурентоспроможність галузей АПК на зовнішньому ринку: нові погляди на проблему // Проблеми науки (міжгалузевий науково-технічний журнал). – 2004. – С.28-34 (0,7 д.а., до параграфів 2.2 і 2.3).

4. Ващук В.Ф. Показник рентабельності галузі як основний критерій оцінки рівня її конкурентоспроможності // Агроінком (інформаційний науково-виробничий журнал). – 2004. – №1-2. – С.42-44 (0,4 д.а., до параграфа 3.1).

5. Ващук В.Ф. Суперечності механізму конкуренції вітчизняних та імпортованих товарів на внутрішньому ринку України // Економіка АПК (міжнародний науково-виробничий журнал). – 2004. – №2. – С.153-159 (0,6 д.а., до параграфа 3.2).

6. Ващук В.Ф. Особливості удосконалення механізму конкуренції на ринку сільськогосподарської техніки // Агроінком (інформаційний науково-виробничий журнал). – 2003. – №11-12. – С.69-72 (0,4 д.а., до параграфа 3.3).

АНОТАЦІЯ

Ващук В.Ф. Механізм формування конкурентоспроможності галузей агропромислового комплексу на зовнішньому і внутрішньому ринках. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК. Державна установа “Інститут економіки та прогнозування НАН України”.

Дисертація присвячена розробленню методологічних і методичних основ формування конкурентоспроможності галузей агропромислового комплексу на зовнішньому і внутрішньому ринках на системних засадах, виявленню закономірностей розвитку конкурентних переваг з огляду на сільське господарство і харчову та переробну промисловість.

Вирішуються питання трансформації зовнішньоекономічної діяльності в аспекті понятійного апарату конкурентоспроможності, системи критеріїв й

індикаторів для визначення пріоритетних рівнів конкурентоспроможності, спеціалізації експорту товарів з урахуванням порівняльних переваг і запобіганню розтринькуванню національних ресурсів, формування мінімальної митної вартості товарів.

Одержані результати можуть бути використані для подальшого опрацювання заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності галузей.

Ключові слова: конкурентоспроможність галузей, зовнішньоекономічна діяльність, механізм, зовнішній і внутрішній ринки, експорт, імпорт, залучення імпортової сировини для випуску вітчизняних товарів, імпорт техніки.

АННОТАЦІЯ

Ващук В.Ф. Механізм формування конкурентоспроможності отраслей агропромислового комплексу на зовнішньому і внутрішньому ринках. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02 – экономика сельского хозяйства и АПК. Государственное учреждение “Институт экономики и прогнозирования НАН Украины”.

Диссертация посвящена разработке методологических и методических направлений формирования конкурентоспособности отраслей агропромислового комплекса на зовнішньому і внутрішньому ринках на системних підходах, виявленню закономірностей розвитку конкурентних переваг з точки зору сільського господарства і харчової і переробляючої промисловості.

Решаются вопросы трансформации внешнеэкономической деятельности с позиции понятийного аппарата конкурентоспособности, системы критериев и индикаторов для определения приоритетных направлений конкурентоспособности, специализации экспорта товаров с учетом сравнительных преимуществ, формирования минимальной таможенной стоимости товаров, зависимости между объемами импортного сырья и рентабельностью производства, инструментария определения зависимости между объемами производства отечественной и импортной зерноуборочной техники.

В широком плане рассматриваются вопросы относительно наиболее весомых научных точек зрения, которые могут быть отнесены к “мировому арсеналу экономических знаний” и открывают возможность использования альтернативных решений. Прежде всего сосредотачивается внимание на конечном результате конкуренции.

Определены перспективные направления научного поиска, которые должны способствовать исправлению ситуации, при которой отрасли АПК на мировом рынке представлены как неконкурентоспособные.

Уточнен понятийный аппарат вообще и относительно таких категорий как "конкуренция", "конкурентоспособность", "механизм конкуренции". Установлено, что конкуренция - это совокупность принципов и правил, которые дают возможность определять состязательность относительно пространства и времени на соответствующем этапе развития внешнеэкономической деятельности. Представлен механизм конкуренции как комбинированная система регулирования, объединяющая различные экономические формы и методы.

Получено углубленное трактование общей методики исследования, в том числе и такие ее составляющие как экономическая интеграция Украины с Европейским Союзом и присоединение к ГАТТ/СОТ. Усовершенствована методика оценки конкурентоспособности отраслей с учетом структурно-функционального подхода, показателей концентрации производства, экспорта и капитала, затрат, цен и нормы прибыли.

Для оценки уровня конкурентоспособности отраслей рекомендуется использовать такие факторы как векторы-доминанты. С целью определения векторов-доминантов предлагается использовать следующие подходы: рангов, матричный, а также определения удельного веса. Математические модели сформированы с учетом темпов роста экспорта, прибыли, объемов реализации и значения активов.

Аргументировано положение о том, что снижение объема экспорта обусловлено преимущественно несовершенством механизма конкуренции отраслей на внешнем рынке, а также несовершенством методики оценки уровня конкурентоспособности. При этом сельское хозяйство не было адаптированным к процессам международной глобализации и локализации, сегментации внешнего рынка. При расширении сегментов рынка уровень конкурентоспособности повышается и наоборот.

Способствует усовершенствованию механизма оценки уровня конкурентоспособности пищевой и перерабатывающей промышленности новая методика, при которой определяются факторы-компоненты. Освещается техника определения конкурентоспособности пищевой и перерабатывающей промышленности на внутреннем рынке с учетом рентабельности продукции.

Существенным обстоятельством есть то, что на растворимый кофе необходимо формировать минимальную таможенную стоимость в зависимости от цен розничной торговли. В табачной промышленности и при выращивании табака целесообразно внедрять "программно-восстановительные цены".

При импорте зерноуборочных комбайнов с западных стран таможенную ставку (в стоимостном выражении) целесообразно определять в зависимости от потерь урожая. В плане формирования механизма конкуренции отечественной и зарубежной техники важное значение имеет также и снижение стоимости зарубежной техники.

Полученные результаты могут быть использованы при разработке мероприятий, направленных на дальнейшее повышение конкурентоспособности отраслей АПК.

Ключевые слова: конкурентоспособность отраслей, внешнеэкономическая деятельность, механизм, внешний и внутренний рынки, экспорт, импорт, привлечение импортного сырья для выпуска отечественных товаров, импорт техники.

SUMMARY

Vashchuk V.F. The mechanism of formation of competitive ability of agro-industrial branches on the foreign and domestic markets. – Manuscript.

The dissertation for scientific degree of Ph. D. in Economic Science specialization 08.07.02 – economy of agriculture and the agro-industrial complex. State organization “Institute for economics and forecasting, Ukrainian NAS”.

The dissertation is devoted to key methodological and methodical fields of studying the formation of competitive ability of the agro-industrial branches on the foreign and domestic markets on a system basis. The mechanism of development of competitive advantages was revealed with respect to the agriculture, food and processing industries within both the theoretical and practical frameworks.

There are addressed questions of transformation of the foreign economic activity in the aspect of the notional apparatus of competitive ability, a system of criteria and indicators for determining priority levels of competitive ability, commodity export specialization with taking into account comparative advantages, and prevention of wasting the national resources, formation of the minimum customs cost of goods. The obtained results can be used for further elaboration of laws aimed at strengthening competitive ability of the branches.

Keywords: competitive ability of branches and single goods, foreign economic activity, mechanism, foreign and domestic markets, export, import, attracting import raw materials for making domestic goods, import of machinery.

Підписано до друку 16.11.2005 р.
Формат 60x90/16. Папір офс. Офсетний друк
Облік.-вид. арк. 1,0 умов. друк. арк. Замов. № 485
Тираж 150 прим.

Редакційно-видавничий відділ Державної установи „Інститут економіки та прогнозування
НАН України”
01011, м. Київ-11, вул. Панаса Мирного, 26